

Vakıflar Dergisi

Yıl: Haziran 2020 • Sayı: 53

VAKIFLAR DERGİSİ

Yıl: Haziran 2020 - Sayı:53 - Hakemli Dergidir. Haziran ve Aralık olmak üzere yılda iki kez yayınlanır.

TÜBİTAK ULAKBİM
Sosyal Bilimler Veri Tabanı (SBVT) tarafından taranmaktadır.

Sertifika No: 16651

ISSN: 1011-7474

e-ISSN: 2564-6796

Sahibi

Vakıflar Genel Müdürlüğü Adına
Burhan ERSOY

Yayın Koordinatörü

Rifat TÜRKER

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Mevlüt ÇAM

Yayın Yönetmeni

Mehmet KURTOĞLU

Editörler

Hüseyin ÇINAR, Fatih MÜDERRİSOĞLU

İngilizce Editörü

Miyase KOYUNCU KAYA

Tashih

Hasan DEMİRTAŞ

Dergi Sekreteryası

Hasan DEMİRTAŞ

Yayın Kurulu

Prof.Dr. Mehmet BULUT	İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi
Prof. Dr. Hüseyin ÇINAR	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Prof.Dr. Yılmaz KURT	Ankara Üniversitesi (Emekli)
Prof.Dr. Mehmet ÖZ	Hacettepe Üniversitesi
Prof.Dr. Ali YILMAZ	Uşak Üniversitesi
Doç.Dr. Miyase KOYUNCU KAYA	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Fatih MÜDERRİSOĞLU	Hacettepe Üniversitesi
Dr. Murat YILMAZ	Ahmet Yesevi Üniversitesi

Yayın Danışma Kurulu

Prof. Dr. Mahmut AK	İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Enver ÇAKAR	Fırat Üniversitesi
Prof.Dr. Abide DOĞAN	Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. Géza DAVID	Macar Bilimler Akademisi
Prof. Dr. Abdullah EKİNCİ	Harran Üniversitesi
Prof. Dr. Özer ERGENÇ	Bilkent Üniversitesi
Prof.Dr. Suraiya FAROQHI	İbn Haldun Üniversitesi
Prof.Dr. Zekeriya KURŞUN	Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi
Prof. Dr. Mahmut KAYA	İstanbul Üniversitesi (Emekli)
Prof.Dr. Yunus KOÇ	Hacettepe Üniversitesi
Prof.Dr. İlber ORTAYLI	MEF Üniversitesi
Prof. Dr. Hüsrev SUBAŞI	Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi
Prof.Dr. Eugenia KERMELİ ÜNAL	Hacettepe Üniversitesi
Prof.Dr. Aysel TÜKEL YAVUZ	Orta Doğu Teknik Üniversitesi (Emekli)
Prof.Dr. Bahaeddin YEDİYILDIZ	Hacettepe Üniversitesi (Emekli)
Prof. Dr. Musa YILDIZ	Ahmet Yesevi Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Vefa ÇOBANOĞLU	İstanbul Üniversitesi
Dr. Rhoads MURPHEY	Birmingham Üniversitesi (Emekli)
Evanjeila BALTA	Ulusal Yunan Araştırma Vakfı / Yunanistan
Mehmet Çetin	Araştırmacı

Yayın ve Danışma Kurullarındaki isimler unvan ve soyadına göre alfabetik olarak sıralanmıştır.

Dergimize gönderilen yazılar, önce yayın kurulunca incelenir ve uygun bulunanlar, değerlendirilmek üzere alanında çalışması ile tanınmış iki hakeme gönderilir. Hakemlerin isimleri gizli tutulur ve raporlar beş yıl süreyle saklanır. Dergide çıkan yazılar kaynak gösterilerek iktibas edilebilir. Yayınlanan yazı, belge ve fotoğrafların her türlü hukuki sorumluluğu yazarına aittir.

Yazışma Adresi:

T.C.
Vakıflar Genel Müdürlüğü Kültür ve Tescil Daire Başkanlığı
Vakıflar Dergisi Atatürk Bulvarı. No: 10 06050 Ulus / ANKARA / TÜRKİYE
Tel: (0312) 5096000 - Faks: (0312) 324 47 22
e-posta: vakiflardergisi@vgm.gov.tr - web: www.vgm.gov.tr

İÇİNDEKİLER / CONTENT

Yahya Paşa'nın Üsküp'teki Vakıfları 9 Waqfs of Yahya Pasha in Skopje Mehmet İnbası	9
Mülkiyet Bakımından Silistre Sancağı'nda Değirmenler (XVI. ve XVII. Yüzyıllar)29 The Mills in Silistre Sanjak in terms of Ownership (XVI. and XVII. Centuries) Ahmet Köç	29
1576 Numaralı Defter Örneğinde Ruûs Defterlerinin Vakıf Atamaları Açısından Önemi47 The Importance of Ruûs Books for Waqf Assignment; The Case of Book Number 1576 Ülkü Yancı	47
1766 Tarihli Bir Hamam Defterine Göre İstanbul Vakıf Hamamları67 Istanbul Waqf Hammams According to a Hammam Survey Dated 1766 Ahmet Yaşar	67
Hurufat Defterlerine Göre Vakıf Kurumlarında Yaşanan Sıkıntılar: Adıyaman Vakıfları Örneği101 Troubles in Waqf Institutions According to the Hurufat Registers: The Case of Adıyaman Wagfs Muhammet Nuri Tunç	101
Hurufat Defterlerine Göre 17. ve 18. Yüzyıllarda Gercanis'de (Refahiye) Bulunan Vakıf Eserler115 The Waqf Monuments in Gercanis (Refahiye) in the 17th and 18th Centuries According to the Hurufat Registers Funda Naldan	115
Tanzimat Sonrasında Siverek'teki Vakıflar Ve Mahkemelere Yansıyan Problemleri133 Waqfs in Siverek After The Tanzimat and Their Problems Reflected in The Courts Ekrem Akman	133
19. Yüzyılda Karamanoğlu Mehmet Bey Camii ve Vakfı147 The Karamanoğlu Mehmet Bey Mosque and Waqf in 19th Century Sefa Alp - Selahattin Satılmış	147
Amasya Bayezit İl Halk Kütüphanesi'ndeki Mecmû'a-i Ed'ıye Ve Tasvirleri163 Majmu'a Al-Ad'ıya and Its Illustrations in Amasya Bayezit Province Public Library Hayrunnisa Turan - Zeynep Er	163
Gaziantep Geleneksel Hamamlarının Belgelenmesi Ve Koruma Önerileri181 Documentation of Gaziantep Traditional Baths and Protection Recommendations Emine Ekinci Dağtekin	181
İstanbul'da Kentsel Hafızanın Devamlılığı: Pantokrator Manastırı İle Süleymaniye Külliyesi'nin Karşılaştırılması ..199 Continuity of Urban Memory in Istanbul: Comparison of Pantocrator Monastery and Suleymaniye Complex İlknur Türkoğlu	199
Hak Temelli Yaklaşım Bağlamında Vakıfların Sosyal Yardımları: Ankara ve İstanbul Örnekleri221 Social Assistances of Wagfs in the Context of Right-Based Approach: The Cases of Ankara and İstanbul Hicran Atatanır	221
Tarihçe-i Ayasofya247 History of the Hagia Sophia Mevlüt Çam - Beyhan Hacıömeroğlu	247
Kitabiyât265 Book Review	265
Hasan Demirtaş, Hacı Bektaş Velî Dergâhı Ziyaretçi Defteri (1921- 1925)266 Yılmaz Kurt	266

Yahya Paşa'nın Üsküp'teki Vakıfları*

Mehmet İnbası**

Öz

Akıncı ailelerinden Malkoçoğulları'na mensup Malkoç Mustafa Bey'in oğlu olan Yahya Paşa, Fatih ve II. Bayezid dönemlerinde Rumeli'de sancakbeyliği, beylerbeylik ve vezirlik görevlerinde bulunmuştur. II. Bayezid'in kızı ile evlendiği için Damat Yahya Paşa olarak da anılmaktaydı. Yahya Paşa 1503 yılında, Üsküp'te kendi adını taşıyan cami, medrese, han ve hamamdan oluşan imaret inşa ettirerek büyük bir vakıf kurmuştu. Bu kurumların hizmetini sürdürmesi için de Üsküp, Sofya, Filibe ve İstanbul'da bulunan pek çok gayrimenkulünü vakfetmişti.

Bu çalışmada Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi'nde bulunan Tapu-Tahrir Defterleri ile evkaf kayıtları, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde yer alan vakfiye kayıtları esas alınarak imareti kuran Yahya Paşa'nın hayatı, vakıfları, vakfın gelirleri, vakıfta çalışanlar ve vakfın günümüzdeki durumu hakkında bilgi verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, Balkanlar, Makedonya, Üsküp, Yahya Paşa, XVI. yüzyıl.

Waqfs of Yahya Pasha in Skopje

Abstract

Son of Malkoç Mustafa Bey, a member of one of frontier-Ottoman families known as Malkaçoğulları, Yakup Pasha was Vizier and governor of Balkans during the reigns of Mehmet II (the Conqueror) and Beyazid II. He was married an Ottoman Princess, the daughter of Bayezid II, and therefore was also known as Damat Pasha. He established a large waqf named after him in Üsküp (Skopje) in 1503 and built a complex consisting of madrassah, mosque, school, almshouse and bath. He donated many of his lands and buildings in Istanbul, Sophia, Plovdiv and Skopje to finance his waqf and support its services.

This article gives information about the life of Yahya Pasha and his waqf, particularly giving details on income sources, employees and the present conditions of the structures based on deed-survey books and waqfs registers in Presidential Ottoman Archive as well as waqfiye registers in General Directorate of Foundations

KeyWords: Ottoman, Balkans, Macedonia, Skopje, Yahya Pasha

* Bu makale, 15-16 Şubat 2018 tarihinde Arnavutluk'un Başkenti Tiran'da yapılan Uluslararası Balkanlarda Osmanlı Vakıfları: Arnavutluk I, adlı sempozyumda sunulan, yayınlanmamış bildirinin gözden geçirilmiş şeklidir.

DOI: <https://doi.org/10.16971/vakiflar.621061>

Makalenin Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Makalenin Geliş Tarihi: Received Date: Eylül 2019 / September 2019

Makalenin Kabul Tarihi / Accepted Date: Aralık 2019 / December 2019

Makale Rapor Durumu: Makale iki akademisyen hakemin inceleme raporları doğrultusunda yayınlanmıştır.

Article Report Status: The article was published as a result of the review reports of two academic referees.

This article is a revised version of the unpublished paper presented at the International Balkans of the Ottoman Balkans: Albania I symposium held in Tirana/Albania on 15-16 February 2018.

*** Prof. Dr., Erciyes Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Melikgazi/ Kayseri/Türkiye; minbasi@erciyes.edu.tr;

ORCID ID: www.orcid.org/0000-0002-32869902

Giriş

Osmanlı Devleti idaresinde 521 yıl kalan Üsküp, vakıf kültürü ve vakıf eserleri bakımından Balkanların en önemli şehirlerdendir. Yıldırım Bayezid zamanında Paşa Yiğit Bey tarafından 6 Ocak 1392 tarihinde fethedilen Üsküp, kısa sürede yapılan iskânlar ve mimarî eserler dolayısıyla Türk-İslam şehri görünümü kazanmıştır (İnbaşı, 2012: 377-381; İnbaşı-Kul, 2018: 26-115).

Şehirde, şehrin fatihi olan Paşa Yiğit Bey, İshak Bey ve İsa Bey'e ait çok önemli vakıf eserleri bulunmaktadır. Sultan II. Murad adına yaptırılan bir caminin ve imaretin bulunduğu Üsküp'te aynı zamanda Osmanlılar zamanındaki adıyla Fatih Sultan Mehmed Köprüsü yaygın adıyla Taş Köprü, XV. yüzyılda inşa edilen eserlerdendir. Sultan II. Bayezid zamanında da ümera ve sultanın kızları tarafından yaptırılan dinî ve sosyal kurumlarla şehirdeki Türk-İslam eserlerinin sayısında önemli bir artış meydana gelmiş ve bu durum sonraki yüzyıllarda da devam etmiştir. Bu dönemde şehirde kurulan önemli vakıflardan birisi de Sultan II. Bayezid dönemi vezirlerinden ve sultanın kızı ile evlendiği için "Damat" unvanını alan Yahya Paşa'nın camisi ve imareti adına kurduğu vakıftır (Bogoevic, 1975: 97; 2000: 203; Özer, 2006: 84-86).

Yahya Paşa'nın kimliği ve ailesi ile ilgili farklı görüşler bulunmaktadır. Buna göre, Yahya Paşa, ünlü akıncı ailelerinden Malkoçoğulları'na mensup olup Malkoç Mustafa Bey'in oğullarından birisidir. Fatih Sultan Mehmed ve II. Bayezid dönemlerinde Rumeli'de akıncı olarak sancakbeyliği ve beylerbeylik görevlerinde bulunmuştur. 1475-1481 yılları arasında Bosna beyi, 1481-1482 ve 1488-1494 yıllarında olmak üzere iki defa Rumeli Beylerbeyi, 1494-1501 yılları arasında tekrar Bosna beyi olmuştur (Başar, 2003: 538; Başar, 2011: 224). Ardından Anadolu Beylerbeyi olan Yahya Paşa, üçüncü defa Rumeli Beylerbeyi olduktan sonra 1504-1507 yıllarında vezir olarak görev yapmış ve 1511 yılı başlarında da vefat etmiştir.¹ Damat Yahya Paşa'nın oğullarından Koca Bali Paşa ve Gazi Ahmed Bey, Rumeli'nin çeşitli yerlerinde sancakbeyi ve beylerbeyi olarak görev yapmıştır (Başar, 2003: 538; 2011: 224). Bir başka görüşe göre, Mehmed Süreyya'nın *Sicill-i Osmânî* adlı eserinde Damat Yahya Paşa'nın devşirme olduğu, Enderun'dan yetiştiği belirtilmektedir (Mehmed Sureyya, 1996: 1675; Dede, 2015: 92). Yahya Paşa'nın kimliği ile ilgili diğer bir görüş ise; Yahya Paşa'nın Arnavut asıllı bir aileye mensup olup Enderun'da yetiştiği, Fatih döneminde çeşitli görevlerde bulunduğu, II. Bayezid döneminde Osmanlı-Memluk harplerine katıldığı, sancakbeyliği görevinden başka Anadolu ve Rumeli beylerbeyliği, müteakiben de vezirlik görevinde bulunduğu ve Temmuz 1511 tarihinde vefat ettiği şeklindedir (Fodor, 2019: 58-59).

Ancak *Sicill-i Osmânî*'de kaynak verilmeden ileri sürülen ve bazı araştırmacıların da esas aldığı bu bilgilerin kullanılması meselesine ihtiyatla yaklaşmak gerekir. Nitekim her ne kadar araştırma ve inceleme eserlerde Malkoç Mustafa Bey'in oğullarından ya da devşirme kökenli birisi olarak gösterilse de Receb 912/Kasım-Aralık 1506 tarihli olup bizzat Yahya Paşa tarafından hazırlanan vakfiyede, adının "Yahya Paşa bin Abdülhay" olduğu belirtilmektedir (VGMA, Defter 629, sıra 332, s. 415). Dolayısıyla Yahya Paşa'nın vakfiye kaydındaki ifadesine göre babasının adı Abdülhay'dır. Vakfiyede bu şahsın ismi dışında kimliği hakkında herhangi bir bilgi yoktur.

Yahya Paşa hazırlattığı hem 1506 tarihli vakfiyede hem de 1509 tarihli vakfiye zeylinde, tevliyetten bahsederken kendisi hayatta iken tevliyetin elinde olmasını, vefatından sonra da büyük oğlu Bali Bey'e, sonra oğlu Mehmed Çelebi'ye sonra oğlu Mustafa Çelebi'ye, sonra da oğulları Ahmed, Mahmud, Yusuf ve İskender Çelebi'lere verilmesini şart koşmuştur.² Tevliyet kaydında Yahya Paşa'nın oğullarından vak-

1 "Evvelâ Anadolu beglerbegliğini virdi... Rûmilî beglerbegliğinin himmet eyledi. Sultan Bâyezid Hân devrinde dahi mirâren Anatolida ve Rûmilinde emîrû'l-ümerâ oldı" (İbn Kemâl, 1997: 281-281).

2 "Ve dahî vâkîf-ı mezbûr şart eyledi ki evkâf-ı mezkûrenin tevliyeti ve nezâreti kendi yed-i kerîminde ola, mademki kayd-ı hayatta rûh-ı azîzi kendi ile enîs ola. Ba'de kazâ-i nahbihî tevliyeti ve nezâreti oğlu Bali Bey'e tayin eyledi. Oğlu Mehmed Çelebi'ye ba'dehû oğlu Mustafa Çelebi'ye ba'dehû oğlu Ahmed Çelebi'ye ba'dehû oğlu Mahmud Çelebi'ye ba'dehû oğlu Yusuf Çelebi'ye ba'dehû oğlu İskender Çelebi'ye tayin eyledi." (VGMA, Defter 629, sıra 332, s. 425, Yahya Paşa bin Abdülhay Vakfiyesi tevliyet kısmı).

fiyede de ismi geçen Bali Bey'in (Fodor, 2019: 57-88), Gazi Ahmed Paşa ve Mehmed Paşa'nın Osmanlı Devleti'nde önemli görevlerde (Başar, 2003: 538) bulunduğu bilinmektedir.

Yahya Paşa'nın Üsküp'te yaptırdığı cami, mektep, han, hamam ve imaret, Osmanlı Devleti döneminde uzun süre hizmet vermiş önemli dinî ve sosyal kurumlardır. Bunlardan cami, günümüzde de ayakta olup hâlâ hizmet vermektedir. Ancak imaret, mektep, han ve hamam ne yazık ki yıkılıp yok olmuştur. Caminin bahçesinde büyük bir kısmı yıkılmış halde bulunan türbenin kime ait olduğu belli değildir. Yahya Paşa'nın kabrinin nerede olduğu konusunda araştırmacıların farklı görüşleri bulunmaktadır. Oysa vakfiyesinde kabrinden ve yapılacak hizmetlerden çok geniş olarak bahsedilmektedir.

Vakfiye üzerinde yapılan incelemede, Yahya Paşa türbesinin imaretin bulunduğu yerde olduğunu ortaya koyan bazı ifadeler vardır.³ Vakfiyede türbedarin sâlih bir kimse olması, cüzhânların cüz okumaya geldikleri vakit türbe kapısını açıp, cüzlerini okuduktan sonra türbe kapısını kilitleyip türbeyi silip süpürmesi, bu hizmetine karşılık iki akça verilmesi şart koşulmuştur. Aynı zamanda vakfiyede yer alan kayda göre, türbedara imarette pişen yemekten de her öğün vakti bir parça et, ikişer ekmek, bir kepçe yemek, kandil ve Ramazan gecelerinde pişen yemeklerden verilmesi istenmektedir. Dolayısıyla imaret Üsküp'te bulunduğu için Yahya Paşa'nın türbesinin de Üsküp'te olması gerekir. Ancak caminin bahçesinde şimdi yıkılmış halde bulunan türbenin Yahya Paşa'ya mı ait olduğu belli değildir.

Yahya Paşa Camii'nin bahçesindeki türbe hakkında bir yorum yapan Lidiya Kumbaracı, Glişa Elezovic'e atıfta bulunarak türbede Yahya Paşa'nın oğlu Mehmed Paşa'nın kabrinin olduğunu belirtmektedir (Kumbaracı-Bogoyevic, 2008: 137). Ancak bu konuda yeni araştırmaların yapılması gerektiği ve cami bahçesindeki kabrin Yahya Paşa'ya ait olma ihtimalinin yüksek olduğu düşünülmektedir.

1. Yahya Paşa Vakfiyesi

Yahya Paşa'nın yaptırmış olduğu cami, mektep, çeşme ve imaret için hazırlanmış olduğu vakfiye, Receb 912/Kasım-Aralık 1506 tarihlidir. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde 629 numaralı defterin 332. sırasında kayıtlı olan vakfiye sekiz sayfadır (VGMA, Defter 629, sıra 332: s. 215-422). Burada Küçük Evkaf 6 numara ile kayıtlı vakfiyenin Gazi Yahya Paşa bin Abdülhay vakfiyesi olduğu belirtilmektedir. Yahya Paşa'ya ait vakfiyenin ikinci kaydı yine Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde Y-648-3 numarada kayıtlı olduğu defter kâğıdına el ile kaydedilmiştir. Bu durum bu vakfiyenin sonradan kaleme alındığını ortaya koymaktadır (Dede, 2015: 92).

Bu vakfiyenin giriş kısmında Yahya Paşa'nın Üsküp'te bina ettirdiği cami, imaret ve mektep ile İstanbul'da Kadırga limanı ve diğer yerlerde kayıtlı olan vakıf ve akarlarının, vakfın mütevellileri Mehmed Es'ad ve Mustafa Necib'in talepleri üzerine muhasebesinin yeniden yapılarak vakıf şartlarına uygunluğunun İstanbul kadısı Seyyid Osman Efendi'nin i'lamı ile tespit edilip ve 26 Muharrem 1211/1 Ağustos 1796 tarihinde Küçük Evkaf Muhasebe Defteri'ne kaydedildiği belirtilmektedir.⁴

3 "Ve bir sâlih kimesne dahi türbe-i şerife-i mezbûrede türbedâr olup cüzhânlar kırâ'at-i eczâya hazır oldukları vakit türbe kapusunu açup cüzhânlar yerli yerine oturduklarından sonra eczâyı sandıktan çıkarup kurrâya tevzi' eyliye. Tilâvetleri tamam olucak yine cem' edüp sandığına koyub hıfz eyleye. Ve türbe kapusu kilitleye, türbeyi pâk tuta. Silip süpüre ve cem'i esbâbın görüb gözlemek ânın uhdesinde ola. Âna dahi yevmî iki akçe ve imârette pişen ta'âmdan her ta'âm vaktinde birer pare et ve ikişer ekmek ve birer kefçe aş verile. Leyâli-i şerifte et'ime-i nefiseden verile" (VGMA, Defter 629, sıra 332, s. 422).

4 "Vakf-ı Câmî-i şerif ve imâret ve mekteb-i şerif-i merhûm Gazi Yahya Paşa der Üsküb der kurb-i limân-ı Kadırga der İstanbul ve gayrihî kayıt şud. Müceddeden be Muhâsebe-i Evkâf-ı Küçük ber-müceb-i vakfiye-i ma'mulünbihâ bâ arz-ı Mehmed Es'ad ve Mustafa Necib ber-vech-i meşrûta ve ber-vech-i işîrak el-mütevelliyân-ı vakf-ı mezbûr. Ve bâ i'lam-ı es-seyyid Osman Efendi kâdi-i İstanbul ve bâ fermân-ı âlî el-vâki' fi 26 Muharrem sene 1211" (VGMA, Defter 629, sıra 332, s. 415).

Yahya Paşa, hazırlattığı bu vakfiyeye 14 Şevval 914/5 Şubat 1509 tarihinde bir vakfiye zeyli daha hazırlatmıştır. Bu vakfiye zeylinde özellikle mütevelliler kısmına biraz daha açıklama ilave ettirmiş, oğullarının büyüklük sırası ile müteveli olmaları, onların vefatından sonra hangisinin oğlu büyük ise onun müteveli olmasını şart koşmuştur. Yine zeyilde fazla kalan akarların vakıf eserlerinin tamirinde kullanılması istenmiştir (VGMA, Defter 629, sıra 333, s. 427).

Yahya Paşa Vakfiyesi'nin giriş kısmında vakfedilen yerler hakkında bilgi verilmiştir. Buna göre Üsküp merkezde "Bozdoğan evleri" denilen yerdeki meskenleri satın alarak bir cami, bir imaret inşa ettirip ayrıca misafir konağı yaptırarak seyyitlerden, âlimlerden, sâlihlerden veya fukaradan kim olursa onların misafir edilmesi için dört oda, mutfak, fırın, iki ambar, bir mahzen ve yemek yenilen bir yer inşa ettirdiği belirtilmektedir. Aynı zamanda bir muallimhane, imareti temizleyen faraş ve kuyum için iki oda ile misafirlerin hayvanları için bir ahır ile iki tuvaletin de imaretin içinde olduğu kaydedilmiştir.

Yahya Paşa'nın vakfının bulunduğu yerlerden birisi olan Sofya'da ise "Saraççıları" denilen yerdeki suyun buradan yapılan kanallar ile şehrin çeşitli yerlerine götürülüp çeşmeler yaptırılarak halkın istifadesine sunulduğu vakıf kayıtlarından anlaşılmaktadır.

2. Vakfın Akarları / Gelirleri

Yahya Paşa'nın vakfına ait gelir getiren kurumların Üsküp, İstanbul, Sofya, Filibe ve Niğbolu şehirlerinde bulunduğu görülmektedir. Üsküp'te bulunan vakıf akarları, vakfiyede yer alan bilgilere göre şu şekildedir:

Üsküp'te Yahya Paşa Camisi'nin etrafındaki 23 dükkânı, kendisinin yaptırdığı hamamı, hamamcının ikamet edeceği bir evi, Pazarbaşı Ali'den satın alınan bahçeyi, Bakkallar Çarşısı'nda satın aldığı dükkânları, Hüseyin Çelebi ile Hamza'dan aldığı evleri, ahır ve ambarı, Dilbend Çelebi diye bilinen kadıdan Şahinoğlu mahallesinde satın aldığı hububat ekilen arazileri, Hacı Hüsam'dan satın aldığı evleri, odaları, ahır, çeşme ve bunlara bitişik on iki dükkânı, Balıkpazarı'nda satın aldığı beş balıkçı dükkânı ile iki ev ve bunun yanındaki dükkânları, Vardar Nehri kıyısında satın aldığı iki değirmen ile ambarı ve bahçeyi, Üsküp'e bağlı Lubaniçe köyündeki iki değirmeni, Söğütlüdere köyünde satın aldığı çiftliği ve bunun yanındaki iki değirmen ve bahçeyi, Üsküp'te satın aldığı iki evi, Sultan II. Bayezid'in kendisine temlik olarak verdiği Radoşani köyünün tüm gelirlerini, Kapanhanı civarında satın aldığı sekiz odanın tamamını vakfetmiştir (VGMA, Defter 629, sıra 332: 417-418).

Sofya'da bulunan akarları ise; Yahya Paşa'nın yaptırdığı bedesten içindeki 36 dükkân ile odaları ve bedestene yakın satın aldığı han içindeki yedi dükkânı, Sofya'da Davud Attar Mahallesi'nde satın aldığı evi, Sofya'da satın aldığı yedi göz değirmeni, Sofya yakınında bir çiftlik ile değirmenleri, Pobmatı (?) mahallesinde satın aldığı 13 dükkân iki ev ve bir bahçeyi, Sofya merkezde satın aldığı Balıkçı dükkânını, Sofya'da yaptırdığı hamamın tamamını vakıf olarak tahsis etmiştir (VGMA, Defter 629, sıra 332, s. 418-419),

Filibe'de bulunan akarları ise; Sultan II. Bayezid tarafından Filibe'de kendisine temlik edilen Kalyorve adlı köy ile mezralarından elde edilen örfi ve şer'i gelirlerin tamamını, Kozludere suyu üzerindeki dört değirmeni ve iki çeltik dinkini (değirmen), Yakupça köyündeki çiftlik ile buradaki koyun, atlar ve su sığırlarından oluşan toplam 455 hayvanın tamamını kurduğu vakıflara gelir olarak vermiştir (VGMA, Defter 629, sıra 332, s. 419).

Niğbolu'daki vakıf gelirleri ise; Yahya Paşa'nın Niğbolu'da inşa ettirdiği kervansarayda bulunan 38 dükkân, 11 dükkân ile bir kasap dükkânı, Niğbolu'da Debbağlar Çarşısı'ndaki 23 dükkânı ve bu dükkânlardan

birisinin Ahi Evran Tekkesi yapılıp sâlih bir kimsenin ikamet etmesi ve Müslüman olan gayr-i Müslimlerin burada sünnet edilmesi, Balıkçılar çarşısındaki 22 dükkân ile liman karşısındaki 10 dükkânın tamamı, Hisarkapısı ile çarşı arasındaki 38 dükkânı, tuz ambarını ve başhaneyi, satın aldığı altı dükkânı ve ahırları, çeşitli oda ve dükkânları, çiftlik ve değirmenleri, Hırsova, İzdin, Şumnu ve Lofça'daki satın aldığı hamamları ve değirmenleri vakıf olarak tahsis etmiştir (VGMA, Defter 629, sıra 332, s. 419).

İstanbul'da bulunan vakıf akarları şunlardır; Kadırğa Limanı yanında kendi mülkü olan bahçeyi, Selanik sancakbeyi Hüseyin Bey'den satın aldığı evleri, Kadırğa Limanı'nda yaptırdığı hamamı, hanımı Hadice Sultan'dan satın aldığı evi ve bahçeyi, Kadırğa Limanı'nda inşa ettirdiği mektebin arkasındaki satın aldığı evleri, buradaki bozahane, başhane, 12 dükkân, 10 evi, kendisinin bina ettirdiği Unkapanı'nda bulunan 16 dükkân ile mahzenleri, Balat mahallesinde satın aldığı araziye, Kozludere'de satın aldığı bostanları, bahçeleri ve bağları, satın aldığı üç değirmeni kurduğu vakfına gelir olarak kaydettirmişti (VGMA, Defter 629, sıra 332, s. 419-420).

Vakfiyeden başka 1529 tarihli *Tapu-Tahrir Defteri'*nde yer alan bilgiye göre, Sultan II. Bayezid'in temlik ettiği Radoşani köyünün cizye gelirleri haricinde kalan tüm gelirlerinin vakfa bağışlandığı anlaşılmaktadır. Köylerin *bî'dat-ı hınzır, cürm ü cinayet, bâd-ı hevâ* türü vergileri vakfın gelirlerine dâhil edilmeyerek mütevellî olan evlatlarına tahsis edildiği görülmektedir (VGMA, Defter 629, sıra 332: s. 415, 422-424). Tahrir defterlerine göre cami ve imarete vakfedilen Radoşani köyü hakkında şekilde bir kayıt bulunmaktadır.

“...karye-i mezbûre ki, Paşa *Üsküb'de* binâ ettiği câmi'ine ve imâretine vakf eylemiş karye-i mezkûre defter-i sultânîde *dört hissedir ve hâsılı on dört bin yüz yigirmi dört* akça yazar, mecmu'ûsunu merhûm Yahya Paşa hâl-i hayatta ve eyyâm-ı vezârette hudûdu ve sınuru ve yavasî ve mâl-i mefkûdu ve beytül-mâli ve mâl-ı gâibi vesâyir rüsûmları ve resm-i ganemi ve gallâtı ve cümle rüsûm-ı *şer'îyyesi* ve rüsûm-ı *örfiyyesi* ile temlik olundu deyu defter-i atikde kayd olunmuş ba'dehû merhûm Yahya Paşa karye-i mezbûreyi nefsi *Üsküb'de* binâ ettiği câmi'ine ve imâretine vakf eylemiş...” (BOA. TD. 149: 131-133; TD. 232: 841-843; TK. KKA. TTd. 190: 306b—307a)

Buna göre Radoşani köyü, Sultan II. Bayezid tarafından damadı Yahya Paşa'ya vezirlikte kaldığı ve hayatta olduğu müddetçe mülk olarak verilmiş, Yahya Paşa ise Üsküp'te bulunan cami ve medresesine vakfetmişti. Bu köyün 1529'daki geliri 14.078 akça, 1544'deki geliri 17.384 akça, 1569'daki geliri ise 14.124 akça idi (İnbaşı-Kul, 2018: 97-100). Vakfın gelirleri ilk tahrirden sonra artmakla birlikte 1569'da azalmıştır.

3.1. Vakıf Gelirlerinin Tahsis Edildiği Yerler

Yahya Paşa Vakfiyesi'nde belirtildiğine göre, vakıf gelirlerinden önemli bir kısmı, Medine-i Münevvere'de Mescid-i Nebevî'de bulunan Hz. Muhammed'in kabri şerifi olan Ravza-i Mutahhara'da görev yapanlar için yılda 200 eşrefî sikke tahsis edilmiştir. Bunun karşılığında da Yahya Paşa'nın ruhu için Fatihâ okunması istenmiştir.⁵ Aynı zamanda yapılan harcamaların kaydedilmesi için de tevzi defteri gönderilip yapılan tevziatın kaydedilmesi de şart koşulmuştur.

5 “Vâkif-ı mezkûr şöyle şart eyledi ki mezkûrun sihâm-ı mukadderetin müvezzîden ahz ettiği vakit bunların her birisi fâtihatü'l-kitab okuyup sevabın rûh-ı vâkifa i'ta edüp ve hayr-ı cemîlin kabulüne duâ edeler. Ve vâkif-ı mezkûr şöyle şart eyledi ki Mekke-i muaz-zama ve Medine-i şerife şerefehümü'l-lahü sulehâsı ve fukarâsı için vakf olan evkâf-ı saire mahsûlü irsâl olunduğu vakit bu zikir olan iki yüz eşrefiye ve vech-i meşrûh üzere tevzi' defterin bile gönderüp tayin olanlara tevzi' ederler (VGMA, Defter 629, sıra 332, s. 421).

Tablo 1. Vakfın Medine'deki Görevlileri

Görevli	Ücret
Haremeyn Nazırı	10 sikke
Medine nâibi	10 sikke
Mescid-i Nebevî'nin Hatibi	10 sikke
Hanefi mezhebinde olan Mescid-i Nebevî'nin İmamı	10 sikke
Ravza-i Mutahhara'daki iki müezzine	10 sikke
Ravza-i Mutahhara'daki görevlilere	20 sikke
Ravza-i Mutahhara'daki temizlik görevlilerine	20 sikke
Mescid-i Nebevî'nin kapıcılarına	5 sikke
Mescid-i Nebevî'nin kandil ve yağ masraflarına	15 sikke
Medine-i Münevvere'de olan sâlih ve gariplere	80 sikke
Hac zamanında hacılara su veren sakalara	10 sikke
Toplam	200 sikke

Bundan sonra vakfiyede belirtilen en önemli tahsisatın mütevellî olan oğullarına verildiği görülmektedir. Yahya Paşa'nın vakfiyesinde dikkat çeken bir husus da altı kızı için tahsis ettiği gelirlerdir. Buna göre Paşa'nın altı kızı olup bunlar hayatta olduğu müddetçe altı ayda bir 1500 akça olmak üzere yılda toplam 3000 akça verilmesi şart koşulmuştur. Ancak tahsis edilen bu gelir sadece kızlarına ait olup onların vefatından sonra çocuklarına verilmemesi istenmiştir (VGMA, Defter 629, sıra 332: s. 421).⁶

Vakıf gelirleri, vakıf görevlilerinden başka imaret ve caminin hasır, kandil ve mumları için günlük üçer akça tahsis edilmişti. Özellikle Cuma günleri, kandil, Ramazan ve bayram gecelerinde özel yemekler pişirilmesi ve bunların dağıtılması vakfiyede ayrıntılı olarak belirtilmişti (VGMA, Defter 629, sıra 332: s. 424-425). Vakfiyede dikkat çeken bir konu da cami imamına, iki müezzine, muallime, nakîp, ferraş, aşçı, ekmeççi, bevîb ve câbiye imarete yakın bir yerde ev yapılması ve bu evlerin de tamirinin vakıf malından karşılanmasıdır. Yahya Paşa'nın vakıfta görev yapanlara karşı bu tutumu, vakıf çalışanlarının haklarının korunması ve memnuniyetlerinin sağlanması hususundaki hassasiyetini göstermektedir.

Yahya Paşa vakfiyesine göre, her yıl Rebiü'l-evvel ayının ilk Cuma gecesinde camide mevlit okunması ve okuyana 50 akça verilmesi şart koşulmuştur.⁷ Hz. Peygamber'in doğumu olan Mevlit Kandili zamanına tesadüf eden bu uygulamanın düzenli olarak yapılması istenmektedir. Yahya Paşa'nın kurduğu vakfın önemli bir bölümünü oluşturan mektep için vakfiyede geniş bir yer verilmiştir.

Vakfın resmî sorumlusu ve kanun önünde vakfın yöneticisi olan mütevellilik görevi, Yahya Paşa tarafından hazırlanan 1506 tarihli ilk vakfiyede *vâkıf-ı mezkûr* şöyle şart eyledi ki *evkâf-ı mezkûrenin tevliyeti ve nezâreti kendi yed-i keriminde ola. Mademki kayd-ı hayatta rûh-ı azîzi kendi ile enîs ola* şeklinde belirtilerek kendisini hayatta olduğu sürece mütevellî tayin etmiş ve bunu, vakfın 1509 tarihli zeylinde de belirtmişti. Yahya Paşa'nın vefatından sonra *tevliyeti ve nezâreti oğlum Bâli Bey'e ba'de vefât Mehmed*

6 "Vâkıf-ı mezkûr şöyle şart eyledi ki altı nefer kızlarının her birine evkâf-ı mezbûre hâsılından kayd-ı hayatta olduklarıncâ her yılda üçer bin akçe salyâne hesabı üzere her altı ayda bin beşer yüz akça verile. Ammâ şöyle şart olundu ki zikr olan saliyâne benât-ı sulbiyeye verile. Kendilerinden sonra oğullarına ve kızlarına nesne verilmeye" (VGMA, Defter 629, sıra 332: s. 421).

7 Vakfiyede; "her yıl Rebiü'l-evvel ayının evvel Cuması gecesinde câmi'-i mezbûrede mevlûd okuna okuyana elli akça verile" şeklinde kayıtlıdır (VGMA, Defter 629, sıra 332: s. 425).

Çelebi'ye ba'de vefât oğlum Mustafa *Çelebi ba'de vefât* oğlum Ahmed *Çelebi ba'de vefât* oğlum Mehmed *Çelebi ba'de vefât* Yusuf *Çelebi ba'de vefât* İskender *Çelebi mütevellî ola* şeklinde yaş sırasıyla oğullarının kurduğu vakfının mütevellî olmasını şart koşmuştur (VGMA, Defter 629, sıra 332: s. 425).⁸

Yahya Paşa mütevellî olarak oğullarını tayin ettikten sonra vakfiyesinde, bu oğullarından hangisi yaşta büyük ise onun mütevellî olması, torunlarının dahi nesli kesilirse onların oğullarından yaşta büyük olanın mütevellî olması vakfiyede kaydedilmiştir. Yahya Paşa'nın vakfiyesine göre oğullarının nesli sona ererse, nesilden nesile kızlarının oğullarından veya oğullarının kızlarının oğullarından münasip olan kimselerin tayin edilmesi istenmiştir.⁹ Yine vakfiyede bunların da neslinin sona ermesi ile tevliyyete layık bir kimsenin atanması şart koşulmuştur. Yahya Paşa, 1506 tarihli vakfiyesinde ve 1509 tarihli vakıf zeylinde mütevellîlik konusunda detaylı bilgiler verip mütevellîlik şartlarını tespit ettirmiştir. Kendi neslinden gelenlerin oğullarına tahsis edilerek hayrî vakıf yanında aynı zamanda zürri vakıf olarak da vakfiyesini tescil ettirmişti.

Vakfiyede belirtilen şartlara rağmen zaman zaman uygulamanın dışına çıkıldığı anlaşılmaktadır. Nitekim arşiv kayıtlarına yansıyan yazışmalarda, vakfa tahsis edilmiş gelirlerin sık sık vakıf mütevellîleri tarafından suiistimalle zimmetlerine geçirildiği görülmektedir (BOA. MD. 7: 393; MD. 25: 45). XVI. yüzyılın ikinci yarısında 1556-1568 yılları arasında 12 yıl boyunca vakfın muhasebesi görülmemiştir. Mütevellîye yazılan emirle bu yıllar arasında vakıf mallarının nereye harcandığının tespiti için vakıf kâtabi Seyyid Cafer İstanbul'a çağırılmıştır (7 Numaralı Mühimme Defteri, 1998: 561-562).

1572'de vakfın eski mütevellîsi Mehmed'in Üsküp'e gelmemesi üzerine vakfın muhasebesi görülemez, Üsküp kadısına gönderilen hükümle, vakfın muhasebesinin görülmesi, vakıf görevlilerinin alacaklarının ödenmesi ve durumun İstanbul'a bildirilmesi emredilmiştir¹⁰.

1577 tarihinde Yahya Paşa imareti tevliyyetinin boşalması sebebiyle tayin yapılmıştır (BOA. A.RSK. 1461: 9). XVII. yüzyılda vakfın çalışanları hakkında kayıtlar tespit edilmiştir. 1620'de Yahya Paşa Camisi'nde yedi akça ile İbrahim bin Hüseyin şeyhül-kurrâlık vazifesine atanmıştı (BOA. D. KEV.d. 22388: 59, 10 C.evvel 1029 / 13 Nisan 1620). Vakfın vekilharcı Musli Ramazan'ın ölümü üzerine kadı Mehmed'in arzı ile vekilharçlık görevi oğlu Abdülkerim'e verilmişti (BOA. KK.d 217: 108, 8 Cemâziye'l-evvel 1071/9 Ocak 1661). Mütevellî Abdullah, vakıfta 35 akça karşılığında duacı Abdullah'ın ölümü üzerine Yahya'yı göreve tayin etmişti (BOA. A.RSK.d. 1543: 16, 28 Muharrem 1087/12 Nisan 1676).

Yahya Paşa Vakfı, günlük iki akça ile Üsküp kadısının denetimindeydi. Vakfa ait Kalure köyü cizye ve ispenç gelirlerinin toplanmasında, cizyedâr ile nâzır kadı Ahmed arasında sıkıntı yaşanmıştı. Adı geçen köye 55 nefer Kıptî nüfus iskân edilmiş ve Sultan II. Bayezid zamanında vakfa temlik edilmişti. Cizye toplayıcılar *içlerine hâric-i ez vakf Kıbtîler karışmıştır, mîrî hazînenin ihtilâline sebep olur* şeklinde Kıptî nüfusun vakfa karıştığını iddia etmişti. Köyün gelirleri ile ilgili *mîrî cizyenin ihtilâline mütevellîsi sebep olur* şeklinde bir hüküm vardı. Mütevellînin cizyeyi toplamakta düzensiz davranacağı düşünülmüş ve tek elden toplanmasına karar verilerek 1654-1655'de cizye hazinesi gelirlerinden vakfın mütevellîsine her yıl 10.000 akça tahsis edilmişti. Fakat problem çözülememiş, Kadı Ahmed belirtilen miktarın vakfa tahsis edilmediğini ve vakfın maddi sıkıntıyla

8 Ancak vakfın 1509 tarihli zeylinde; "vakfiyemde Üsküb ve gayrihim inşaasına muvaffak olduğum evkâfımın tevliyyet ve nezâreti mademki kayd-ı hayatta rûh-ı azîzim kendim ile enîs ola" şeklindedir (VGMA, Defter 629, sıra 333: s. 427).

9 Bu husus vakfiyede "neslen ba'de neslin batnen ba'de batnin ve fer'an ba'de aslin ve eğer ebnâ-i ebnâ ve ebnâ-i ebnâ münkariz olup silsile-i ebnâdan kimesne kalmasa, ol-vakit evlâ ve aslâh kimesne kız oğullarından ve oğul kızlarının oğullarından neslen ba'de neslin batnen ba'de batnin tevliyyete aslâh ve enseb kim ise mütevellî ola" şeklindedir (VGMA, Defter 629, sıra 332: s. 425; VGMA, Defter 629, sıra 333: s. 427).

10 "... mahmiye-i mezbûrede Yahya Paşa İmaretî müderrisi olub sâbıkâ kaimmakâm-i mütevellî olan Mehmed bu diyâra gelmemekle altı aydan mütecâvizdir ki muhasebesin görülmeyüb..." (BOA. KK.d.67, 20 Cemâziye'l-evvel 980/28 Eylül 1572, s. 529).

düştüğünü arz etmişti. Yerleşik reâyânın cizye ve haraçları vakfa gelir kaydedilmiş, geri kalan hânelerin devlete vergi ödemeleri kararlaştırılmıştır.¹¹ 1678-1679'da da cizye toplayıcılar *deynimize mahsûb iltizâm* şeklinde itirazda bulunmuş, Hâzine-i Âmire başdefterdarı Hacı Hasan'ın arzı ile her yıl 10.000 akçanın vakfa ödenmesi emredilmişti. Görüldüğü üzere kadı ile cizye toplamakla görevli kişiler arasında problem meydana gelmiş, devlet kadının görüşünü dikkate almış fakat problem uzun yıllar devam etmişti.

Yahya Paşa Vakfı'nın gerek 26 Muharrem 1211/1 Ağustos 1796 tarihli aslına uygun olarak yapılan tes-cilde ve gerekse 17 Cemaziye'l-evvel 1267/20 Mart 1851 tarihinde yapılan vakıf zeyli tescilinde Yahya Paşa'nın neslinden gelen oğulların tevliyeti devam ettirdikleri görülmektedir. Vakfın diğer görevlileri ve bunlarla ilgili bilgiler ekteki tabloda verilmiştir.

3. Vakıf Eserleri

Vakfiyesi hakkında bilgi verilen Yahya Paşa'nın kurduğu vakıf eserlerinden en önemlisi Üsküp'te bulunan Yahya Paşa Camisi'dir. Bunun yanında imareti ve kurduğu mektep de vakfiyede geniş olarak anlatılmaktadır.

3.1. Yahya Paşa Camii:

Cami ve imaret 1503'de Yahya Paşa tarafından yaptırılmıştır. Şehrin kuzey ucuna yakın, çok yüksek minareli, dik çatılı ve kurşun örtülü camidir. Kapı üzerindeki iki satırlık kitabeye göre cami, 1503'te inşa edilmiştir (VGMA, Defter 629, sıra 332: s. 422-429; DMK. ÜSM. 4/6, 5 Ramazan 1067/17 Haziran 1657). Beş bölümlü son cemaat yerini takip eden kare mekândan ibaret caminin de sivri çatılı bir örtüsü vardır (Eyice, 1963: 22). *Evlîya Çelebi Seyahatnâmesi'*nde cami hakkında şu bilgilere yer verilmiştir:

"aşağı şehir içinde Yahya Paşa Camii, vezîr-i damâd-ı Sultan Bayezid'dir. Caminin bâb-ı ulyâsı kemeri üzere hatt-ı celi ile bu tarih yazılmıştır:

Leysetü'l-vegâ ellezî kad sâr ismühü Yahya,
Bi'l-hayri ömr-i cemi'an li'l-âbid ve's-sâcid,
Lemmâ semî'ât itmâmehû fi sa'at-i mübârekeh,
Fegultü fi tarihâ: li'llâhi hâze'l-mescid 908.

Bir kubbe-i âli ve bir minâre-i ulyâya mâlikdir ki minâresi İstanbul'un Ayasofya minâresine benzer. Üstâd-ı binâ icrâ-i san'at idüb bu caminin harîm-i azîminin tâ vasatında çınar ve servi dirahları sayesinde pür makdûr bir havz-ı müsennâ inşa idüb bırakmışdır ki çeşm-i ibret san'at-ı önünde hayıflanır (Evlîya Çelebi, 1315: 555-556; Kumbaracı-Bogoyevic, 2008:126-127)

Yahya Paşa Camisi, 55,5 metrelik minaresi ve çatısı ile Üsküp'ün en önemli camilerindedir. Caminin taç kapısı süslemesi ile dikkat çekmektedir. Bu cami, yandaki odaları, şehre belli amaçlar için gelen konukların ve buradan geçen muhtaç yolcuların herhangi bir ücret alınmadan misafir edilmesi gibi hayır işleri için kullanılan zâviyeli camiler gurubuna girmektedir (Kumbaracı-Bogoyevic, 2008: 129; Özer, 2006: 85-86). İlk yapıldığında Yahya Paşa Camisi'nin ibadet mekânı üzerinde büyük bir kubbesi olduğu belirtilmektedir. Ancak kubbesinin deprem ve yangınlar sırasında tahrip olduğu, sonradan şimdiki kubbenin

11 "...Karye-i mezbûrede mütemekkin ra'iyet kaydolunan hânelerin cizyeleri ve evlâdların dahi haraçları hîn-i tahrîrde defter evkâfında der-kenar bulunduğu vech üzere vakfa kayd ammâ evvel hânelerden zâid zevât bulunursa hazîne-i âmireme alınmak üzere mestûr ve mukayyed bulunub ve Ma'den mukataası defterlerine dahi nazar olunduk da mîrî cizyenin ihtilâlîne mütevellisi sebeb olurlar deyu yed ü ehaddan cizyedârlar zabt idüb ferman ile cizyedârın hazinesine mahsub olmak şartıyla her sene cânib-i vakfa onar bin akçe verilmek üzere bin altmış beş senesinden mütevellî yedine emr-i şerif verilmiş iken bin seksen dokuz senesinde cizyedâr olanlar deynimize mahsûb iltizam deyu mütevellî yedine verilen emr-i şerif tecdîd olunmadıkça verilmeye deyu cizyedâr yedine emr-i şerif verdürmeğe derkenâr olunduk da minvâl-i meşrûh üzere mîrî cizyenin ihtilâlîne bâis olunub cizyedârın hazineye mahsûb olmak üzere yine her sene cânib-i vakfa onar bin akça verilüb..." (BOA. İE.EV.17/1987, 10 Cemâziye'l-evvel 1092/28 Mayıs 1681).

inşa edildiği sanılmaktadır (Duda, 1949: 56-57; Ayverdi, 1981: 269; Kumbaracı-Bogoyevic. 2008: 129). Avusturyalıların 1689'da şehri işgali sırasında caminin merkez kubbesi, son cemaat yeri ve zaviye odaları yıkılmıştır (Turan-İbrahimgil, 1999: 91; Tunçel, 2010: 243-263).

Yahya Paşa'nın vakfiyesinde, cami personelinin kimler olacağı, alacağı ücretleri ve ücretler karşılığında yapılması istenilen işler belirtilmiştir. Vakfiyeye göre hatip, imam, iki müezzin, iki müezzin-i sâlâ, biri ser-mahfil beş hâfız, bir muarrif ve ayrıca Kur'an-ı Kerîm'den kısa bir yer okuyan hâfız, Yahya Paşa'nın ruhuna hediye edilmek üzere günde 20'şer rekât nâfile namazı kılması istenen iki namazcı görevlendirilmiştir. Bunlarda aranan en önemli şart, sâlih ve mütedeyyin olması ve görevlerini devamlı yapan kimse-lerden seçilmesiydi. Cami görevlileri ile ilgili vurgulanan bir diğer özellik de Hanefi mezhebinde olmaları şartı idi (VGMA, Defter 629, sıra 332: s. 424-426).

Birçok defa tamir gören cami, 1963'teki deprem sırasında da hasar görmüş, daha sonra tamir edilmiş olup bugün hâlâ hizmet vermekle birlikte duvarlarında çatlaklar meydana gelmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA) tarafından restorasyonu yapılmaktadır.

3.2. Yahya Paşa Mektebi:

Yahya Paşa, Üsküp'te yaşayan her guruptan Müslümanların çocuklarına okuma yazma ve lazım olan diğer şeylerin öğretilmesi için bir muallimhâne inşa ettirmiştir.¹² Muallimin fakir ve garip çocuklara Kur'an-ı Kerim, hat, lûgat, fıkıh bilgileri öğretmesi, yardımcısı iki halifenin dersleri tekrar ettirmesi özellikle belirtilmektedir. Muallimhânedeki görev yapan sâlih ve mütedeyyin olması şart koşulan muallime günlük beş akçe, çocuklara ders tekrarı yaptırarak ve ödevlerinin tekrarında yardımcı olan halifeye günlük olarak iki akçe tahsis edilmiştir.¹³ Muallimhâne'deki eğitim gören çocukların sayısının 20'den aşağı olmaması, özellikle fakir ve yetim çocuklarının fazla olmasına özen gösterilmesi ve onların da eğitim-öğretim ihtiyaçları dışında giyecek ihtiyaçlarının da karşılanması vakfiyeye şart olarak yazılmıştır.¹⁴ Yahya Paşa vakfiyesinde, Muallimhâne'de eğitim gören çocukların ihtiyaçları için günlük on akça tahsis edilmiştir. Yetim ve fakir çocukları için pantolon, gömlek, iç çamaşırı, başlık, ayakkabı ve kuşak alınması, Ramazan Bayramı'nda bunların verilmesi şart koşulmuştu (VGMA, Defter 629, sıra 332, s. 423). Dolayısıyla mektebe gelen öğrencilerin her tür ihtiyaçları Yahya Paşa vakfı tarafından karşılanmaktaydı. Mektepte her gün derslerin bitiminde muallim ve halife çocuklarla birlikte Fatih okuyup hepsinin âmin demesi Hz. Peygambere ve vâkıf Yahya Paşa ile ailesinin ruhuna hediye etmesi istenmekteydi. 1639'da mektebin muallimliğine Seyyid Mahmud'un yerine Seyyid Mehmed, Üsküp kadısının arzı ile getirilmiştir (BOA. A.RSK.d. 1509: 125, 7 Ramazan 1048 / 12 Ocak 1639). Günümüzde bu mektepten bir iz kalmamıştır.

3.3. Yahya Paşa İmareti:

Vakfiyede camiden sonra en fazla üzerinde durulan ve önemli bir tahsisat ayrılan vakıf kurumlarından birisi de imarettir. Yahya Paşa İmareti,¹⁵ Üsküp'te Bozdoğan İlyas evleri denilen yerin Yahya Paşa tarafından satın alınıp buraya bir cami ile etrafında misafirler için konak, ehl-i İslam olanlar için dört tabhane

12 Vakfiyede "ve muallimhâne dahî vakf eyledi. Sadâtin ve sulehânın ve ekâbirin ve esâğırın ve ağniyânın ve fukarânın oğlancıklarına ve eytâma kırâet-i kelâmı mecîd için ve ta'limi hat için ve dahi oğlancıklara lâzım olan nesnenin tefhîmi ve ta'limi için", şeklinde kaydedilmiştir (VGMA, Defter 629, sıra 332, s. 417).

13 Vakfiyede "Ve bir sâlih ve mütedeyyin kimesne dahi zikr olan muallimhânedeki halife olup sıbyânı okutmakta ve sebâkların bildirmekte ve mâzilerin sürmekte gereği gibi ihtimam ede" şeklindedir (VGMA, Defter 629, sıra 332, s. 423).

14 "Vaktâki eytâm ve evlâdı fukara yirmiden ziyâde ola, zikrolan zâyid akçeden veçhi meşrûh üzere anlara dahi libascık aliverile" (VGMA, Defter 629, sıra 332, s. 423).

15 Vakfiyede imaret; "Vâkıf sahîh-i şer'i ile nefsi-i Üsküp'te Bozdoğan İlyas evleri demekle ma'rûf olan evlerin yerindeki evleri şirâ-yı şer'i ile mâlik olmuştur. Bir imâret binâ etti bir câmi'-i şerifle ve etrafında müsâfirler konağı için sâdâttan ve ulemâdan ve sulehâdan ve fukarâdan ve sâir tavâyif-i ehl-i İslâm'dan herkim olursa olsun dört tabhâne ve bir matbah ve beyt-i me'kel ve furun ve iki anbar ve bir mahzen. Ve müsâfirler davarların bağlamak için bir âhûr ve ferraş ve kayyım için iki hücre ve bir muallimhâne ve iki helâ ki bu cümle imâret-i mezkûrenin haremindedir" şeklinde tarif edilmiştir (VGMA, Defter 629, sıra 332, s. 423).

ile yemek yenilen yer, fırın, iki ambar, bir mahzen ve misafirlerin hayvanları için bir ahır inşa ettirmişti. Bu imarete zengin, fakir, Müslüman ahaliden gelen misafirler ve fakirler için her gün yemek ve ekmek pişirilmesi şart koşulmuştur.¹⁶

İmaretin hizmetlerinin devam ettirebilmesi için pek çok görevli tayin edilmiştir. Vakfın mütevellî, câbi, kayyum, kâtip vb. gibi diğer görevlilerin dışında sadece imarete mahsus görevlilerin başında *imaret şeyhi* gelmektedir. Şeyh için sâlih bir kimse olması, her yemek vaktinde imarete pişen yemeğin tadına bakıp gelen misafire güler yüz gösterip fakirlere yemek dağıtılmasına nezaret etmesi istenmektedir.¹⁷

İmaretin önemli bir görevlisi de *vekilharç* idi. Vekilharç ile ilgili vakfiyede ilginç bilgiler vardır. Buna göre vekilharçın emin bir kimse olması, alış-veriş bilgisine sahip olması, malzemenin iyisini nerde bulursa alması ve her zaman aynı kimseden satın almaması tavsiye edilmiştir.¹⁸

İmaretin önemli iki görevlisi de *kilerci* ve *ambarcı* idi. Vakfiyeye göre bunların yemek malzemesini veririrken mutlaka ölçüp tartıp vermesi ve bunları da imaret kâtibinin defterine kaydettirmeleri şart koşulmuştu. İmaretin diğer önemli görevlileri ise yemek pişirme işinden sorumlu aşçı ile ona yardımcı olan iki şakirt idi. Bunların lezzetli yemeklerin pişirilmesinde büyük ihtimam göstermesi istenmiştir (VGMA, Defter 629, sıra 332, s. 423).

İmaretin diğer bir görevlisi de *ekmekçi* ile yardımcısı şakirt idi. Bunların lezzetli ekmekler pişirmeleri şart koşulmuştu. Aynı zamanda yemek pişen kapları ve fakirlere yemek götürdüğü kapları yıkamakla görevli bir de çanakçı vardı. Yine imarete görevli olan nakîb, fakirler için pişen eti, ekmeği ve aşı düzenli bir şekilde dağıtmaktaydı.

İmaretteki diğer görevliler ise çorba için buğdayları temizleyen ve ezilmesini sağlayan *buğday döğücü*, imaretin ve ahırın kapılarını açıp-kapatan ve misafirlerin hayvanlarına bakan *bevâb* idi. İmaretin temizliğinden, misafirlerin yataklarını serip toplayan ve ahırların temizliğinden sorumlu *ferraş* vardı. Yine imaretin tuvaletlerini temizleyen bir kimsenin de olduğu vakfiye kayıtlarından anlaşılmaktadır (VGMA. 629: 423-424).

Yahya Paşa vakfiyesinde imarete pişecek yemeğin muhtevası da ayrıntılı bir şekilde anlatılmaktadır. Yemeklere konulacak etin miktarı belirtilmiş olup misafir için pişen etin yarısı sabah vaktinde pirinç aşı ile yarısı da ikinci vaktinde buğday aşı ile verilmesi istenmektedir.¹⁹ İmarete pişecek olan iyi undan yapılacak ekmeğin özelliği de vakfiyede detaylı olarak anlatılmaktadır.²⁰ İmarete günlük yemek ve ekmek

16 Vakfiyede "Ve imâret tevâbii ile vakf eyledi tabhânelerde ehl-i İslâmdan müsâfirler nüzûl etmek için fakir olsun ganî olsun ma'zûl olsun mansûb olsun her kim nâzil ve vârid olursa memâlik-i Osmâniye'de olan sâir amâyir gibi ve matbâhi ve furunu vakf eyledi. Müsâfirîne ve sâir fukarâya ve mesâkine her gün şart-ı vakif üzere ta'yîn olunan ekmek ve ta'âm pişmek için vakf eyledi" şeklinde kaydedilmiştir (VGMA, Defter 629, sıra 332, s. 417).

17 Şeyh için vakfiyede "Ve bir sâlih mütedeyyin hikmetinde kavî kimesne imârette şeyh olup her ta'âm vaktinde imâret matbahında hazır olup pişen ta'âmın tuzunu ve ta'âmını göre ve müsâfirînden herkim gelirse beşşet-i vecihle telakkî edüp ferraşa emr eyliye. Kendiye münâsîp mahalle kondurup mahazarla ziyâfet eyliye ve imarete pişen ta'âmı fukarâya ve gurabâya ve müsâfirîne şart-ı vâkif üzere bezl eyliye, cihet-i meşihat ana beş akça verile. Ve her ta'âm vaktinde bir pâre et ve iki ekmek ve bir kefçe aş ve leyâlî-i şerifte ol günlerde pişmesi şart olunan et'ime-i nefiseden verile" şeklinde kayıt vardır (VGMA, Defter 629, sıra, 332, s. 423).

18 "Ve bir emîn kimesne dahi vekilharç olup beyi' ve şirâda mahâreti ola mesâlihi imârette kavî olup havâyic-i ta'âmdan ve gayrıdan cemî'i mühimmâtî mütevellî veyahut şeyh ma'rîfeti ile satun ala. Ammâ iyisin kanda bulursa değer bahâsi ile andan ala. Daimâ muayyen bir kimesneden almaya". (VGMA, Defter 629, sıra, 332, s. 423).

19 Et ile ilgili vakfiyede; "imârette kırk dört vukiye et pişer amma müsâfirîn yemeği için pişen et kifâyet miktarı ifraz olunup bakîsinin nisf-ı sabah vaktinde pirinç aşı ile ve nisf-ı ahârî ikinci vaktinde buğday aşı ile pişe. Ve Ramazan gecelerinde küllîsi bir defada pişe amma her vukiyye ki dört yüz dirhemdir beşer pâre edeler her pâresi seksen dirhem olur zikr olan etten hademeye tayin olunduğu gibi verilip müsâfirîne ta'âm vaktinde e'kil için hazır olanların her iki neferine birer pâre verile" şeklinde bilgi vardır (VGMA, Defter 629, sıra, 332, s. 423).

20 "Ve dahî vâkif-ı mezkûr şart etti ki İmâret-i mezkûrede her gün dört yüz dirhem bir vukiyye hesâbı üzere doksan vukiyye un ki

pişirmenin dışında Ramazan ayında, iki bayram ve aşure gününde, Cuma geceleri ile kandil gecelerinde lezzetli yemekler pişirilmesi istenmektedir.²¹ Aynı zamanda yapılacak tatlılar ile bal şerbetinin nasıl olması gerektiği vakfiyede detaylı olarak anlatılmıştır. Pişen yemeklerin herkese dağıtılması ve bu yemeklerin yenilmesinden sonra vâkıf Yahya Paşa ve ehline dua edilmesi istenmiştir.

Vakfiyede dikkat çeken önemli bir husus da imarette kullanılan ölçü aletleri ile ilgilidir. Yahya Paşa, vakfiyede imarette pişen yemeğin eşit olarak dağıtılmasını sağlayan kepçenin ne kadar hacim ölçüsüne sahip olması gerektiğini detaylı bir şekilde tarif ettirmiştir.²² Ölçü ve tartı aletlerinin üzerine kendi isminin kazınmasını da şart koşması ilginçtir. Kepçelerin ölçüleri içerisine alacağı su ile tespit edilmekteydi. Mutfak malzemelerinin temiz tutulması için de normal temizlik dışında yılda iki defa kalaylanması da şart koşulmuştu. Yine imaretteki eşyalar ile misafirhanede yer alan eşyaların değiştirilmesi²³, tamire muhtaç olan yerlerin onarılması istenmiştir.

Yahya Paşa Camii'nin yanında olduğu vakfiyede belirtilen imarettten ne yazık ki bugün hiç bir eser kalmamıştır.

3.4. Hanlar ve Hamamlar

Yahya Paşa'nın vakıf eserleri olan Üsküp'teki cami, imaret ve mektep ile Sofya'daki çeşmelerine akar olarak çok sayıda dükkânın yanında hanlar da vardır. Evliya Çelebi'nin de kaydettiği (Evliya Çelebi, 1314: 557) hanla ilgili olarak Receb 912/Kasım-Aralık 1506 tarihli Yahya Paşa vakfiyesinde bilgiler vardır. Vakfiyede *kapan* şeklinde kaydedilen han, Haraççı Hacı Hüsam'dan 30.000 akçaya satın alınmıştır.²⁴ Günümüzde handan bir eser kalmamıştır. Bu hanın dışında yine Yahya Paşa'nın kendi mülkü olan ve kurduğu vakıflara akar olarak kaydettirdiği Sofya'da *bedesten*, Niğbolu'da *kervansaray*²⁵ ile İstanbul'da *bozahane* ve *başhane* ile bütün kurumları ve gelirleri ile beraber Üsküp'teki vakfına tahsis etmişti.

Yahya Paşa vakfının önemli akarlarından birisi de hamamlar idi. Vâkıfın kendi mülkü olan bu hamamlar; Üsküp, Sofya, Lofça, Şumnu ve İzdin'de bulunmaktaydı.

Yahya Paşa'nın vakıf akarları arasında en büyük getiri *dükkânlardan* elde edilmekteydi. Nitekim vakfiyede bunlar ayrıntılı bir şekilde anlatılmaktadır. Yine önemli bir gelir kaynağı da *değirmenler* idi. Bu yönüyle

İstanbul kilesi ile dört buçuk kile olur bu miktar gâyet iyi âri buğday unundan ekmek pişe, pişmeden her ekmek yüz on dirhem kesilip piştikten sonra yüz dirhem kala, ol takdirce İstanbul'un her kilesinden ki yirmi vukiyyeden yüz ekmekten ziyâdece olur pişip hademeye tayin olunduğu miktarı verilip müsâfirîne ve e'kil için hazır olan fukarânın her neferine birer ekmek verile". (VGMA, Defter 629, sıra, 332, s. 424).

21 "İmâret-i mezkûrede Ramazan ve iki bayram ve aşura günlerinden gayrı her günde piriñç kilesi ki on vukiyyeden zikr olan kile ile her sabah iki kile piriñç çorbası pişe. Ve cuma geceleri ve sair leyâlî-i şerîfeden gayrı İstanbul kilesi ki yirmi vukiyyedir zikr olan kile ile her asır vaktinde bir kile ve bir şinik buğday çorbası pişe, piriñç ve buğdayın gayet iyisi ola" (VGMA, Defter 629, sıra, 332, s. 424).

22 "İmârette pişen ta'âm için dört kefçe vaz' edüp her birinin zahrına nâm-ı şeriflerin naksettirdiler. Buğday aşu için vaz' olunan kefçenin içi yedi yüz altmış dirhem su alur ve piriñç aşu için olan kefçe dört yüz altmış beş dirhem su alur ve dâne kefçesi iki yüz otuz beş dirhem su alur, zerde kefçesi yüz yirmi beş dirhem su alur. Verilen aşlar zikr olan kefçeler ile verile zaman ile birisi zâyî olup veya aşınup eksilse herhangi kefçe ise ol miktar su aluverir yeni kefçe ettireler. Ve vâkıfın nâm-ı şeriflerin naksettireler" (VGMA, Defter 629, sıra, 332, s. 424).

23 "Ve evâni-i imâret-i mezkûrede ve döşeklerinde ve çeraklarında ve gayrîde teccide ve tebdile muhtaç olan mütevellî ile ânın misli cevdette ve nefâsette ve hâsıl-ı evkâf-ı mezkûreden satın alınub 'ale't-ta'cil yerine konula" (VGMA, Defter 629, sıra, 332, s. 426).

24 "...Haraççı Hacı Hüsam'dan 30.000 akçeye satın aldığı ve bir firengi kemhâ kaftana şirâ-i şer'î ile aldığı kapanın ulvî ve suflî hücerâtıyla ve bir ahur ve pınar ve kenefi müteaddide ve kapunun iki tarafında hücerâta muttasıl on iki dükkânın cümlesini...", VGMA. 629-415-332, s.423.

25 "Ve nefis-i Niğbolu'da olan yirmi üç bab debbağ dükkânlarının cümlesini amma vâkıf-ı mezkûr şöyle şart eyledi ki bu zikr olan yirmi üç bâb dükkândan birisi ki cümlesinden eyüce ola Ahi Evren tekkesi olub bir kâfire hidâyet-i Rabbânî yetişip Müslüman olduğu vakit anda cem'iyet ola. Ve ol Müslüman olan kimseyi anda sünnet edeler ve ol tekkede bir sâlih kimesne sakin olup icâresi alınmya". VGMA. 629 / 332, s.419.

bakıldığı zaman Yahya Paşa'nın kurduğu vakfa akar olarak tahsis ettiği yerlerin tamamının kendi mülkü olduğu ve bunları şer'î usullerle satın aldığı müteaddit defalar vakfiyede belirtilmiştir.

Sonuç

Yahya Paşa Vakfiyesi, günümüzde Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde kayıtlı yaklaşık 27.000 vakfiyeden biri olmasının yanında, dönemin önemli görevlerinde bulunan hatta vezirlik makamına gelen Yahya Paşa'nın vakıf yapma konusuna ne kadar ehemmiyet verdiğini göstermesi bakımından çok değerlidir. Bu yönüyle Yahya Paşa Vakfı, hem dini hizmetleri yerine getirilmesini sağlayan bir cami, çocukların eğitimini esas alan bir mektep ve misafirler ile fakir ve yetimlere hizmet edecek bir imaret olmasının yanı sıra Paşa'nın insanî yönünü, merhamet duygusunu ve paylaşma ve vakıf kurarak karşılıksız verme cömertliğini göstermesi bakımından muhteşem bir hizmettir.

Üsküp şehrinin Türk-İslam şehri görünümünü kazanmasında şüphesiz bir külliye inşa ederek Yahya Paşa'nın önemli bir katkıda bulunduğu görülmektedir. Osmanlı Sultanlarının Rumeli'deki fetihlerden sonra özellikle önemli şehir ve kasabalara dini ve sosyal kurumlar inşa ettikleri bilinmektedir. Bu yönüyle Üsküp'te Sultan II. Murad'a ait bir cami, Fatih Sultan Mehmed'in adını taşıyan Fatih Sultan Mehmed Köprüsü, Üsküp şehrinde sultanların adına inşa edilen önemli kültür varlıkları olarak günümüze ulaşan eserlerdendir. Burada incelenen Yahya Paşa vakfı da bir Osmanlı paşasının Üsküp şehrinin sosyal hayatına ne denli katkıda bulunduğunu ortaya koymasından dolayı önemlidir. Bu tür sultan, umerâ, vezir ve diğer görevlilerin kurdukları vakıflar sayesinde, Balkanlarda Türk-İslam kültürünün günümüze kadar ulaşması sağlanmıştır. Yahya Paşa vakfı da bunlar içerisinde müstesna bir yere sahiptir.

Kaynaklar

1. Arşiv kaynakları

A- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA.)

Tapu-Tahrir Defterleri (TD.): 149, 232.

Kâmil Kepeci Tasnifi Defterleri (KK. d.): 67, 217,

Divan-ı Hümayun Ruûs Kalemi Defterleri (A.RSK): 1461, 1509, 1543,

Bâb-ı Defterî Baş Muhasebe Kalemi Üsküp Mukataası (DMK. ÜSM.): 4/66,

Bâb-ı Defterî Küçük Evkaf Kalemi (D.KEV.d.): 22388

Mühimme Defterleri (MD): 7, 25

İbnü'l-Emin Tasnifi Evkaf (İE.EV.): 17/1987

2. Tapu-Kadastro Genel Müdürlüğü (TKG.) Kuyûd-ı Kadîme Arşivi (KK.)

TTd.190

3. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi (VGMA.)

Yahya Paşa ibn Abdülhay Vakfiyesi, VGMA Defter 629, sayfa 415, sıra 332.

Yahya Paşa ibn Abdülhay Zeyl Vakfiyesi, VGMA Defter 629, sayfa 415 sıra 333.

4. Araştırma ve İnceleme Eserler

Ayverdi, Ekrem Hakkı (1981). *Avrupa'da Osmanlı Mimari Eserleri*, c. III, İstanbul.

Başar, Fahamettin (2003). "Malkoçoğulları". *DİA*, 27, Ankara, s. 537-538.

Başar, Fahamettin (2011). "Osmanlı Akıncı Ailelerinin Balkan Tarihindeki Yeri". *Balkanlarda İslâm Medeniyeti Uluslararası Üçüncü Sempozyum Tebliğleri II (Bükreş, 2006)*, İstanbul, s. 215-231.

Dede, Mevlüt (2015). *Üsküp Vakıfları; Bir Sosyal Tarih İncelemesi*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.

Duda, Herbert W. (1949). *Balkantürkische Studien*, Wien.

Evliya Çelebi Mehmed Zillî İbn-i Derviş (1315). *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*, c. V, İstanbul.

Evliya Çelebi (2010). *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi: Akkırman-Belgrad-Gelibolu-Manastır-Özü-Saraybosna-Slovenya-Tokat-Üsküp*, haz. S. A. Kahraman, 5 / 2. Cilt, İstanbul.

Eyice, Semavi (1963). "Üsküp'te Türk Devri Eserleri", *Türk Kültürü Dergisi*, S. 11, Eylül, s. 20-30.

Fodor, Pal (2019). "Wolf on The Border: Yahyapaşaoğlu Bali Bey (?-1527); Expansion and Provincial Elite in The European Confines of The Ottoman Empire in The early Sixteenth Century". *Şerefe Studies in Honour of Prof. Geza David on His Seventieth Birthday*, Ed. Pal Fodor, Nandor E. Kovacs, Benedik Peri, Hungarian Academy Sciences, Budapest.

İbn Kemâl (1997). *Tevârîh-i Âl-i Osmân VIII. Defter (Transkripsiyon)*, Haz. Ahmet Uğur, Ankara.

İnbaşı, Mehmet (2012). "Üsküp". *DİA*. 42, İstanbul, s. 377-381.

İnbaşı, Mehmet - Kul, Eyüp (2018). *Balkanlarda Bir Türk Şehri Üsküp; Fetihden XVIII. Yüzyıla Kadar*, Ankara.

Kumbaracı Bogoyeviç, Lidiya (2008). *Üsküp'te Osmanlı Mimari Eserleri*, İstanbul.

Kumbaracı Bogoeviç, Lidiya (1975). "Portalot Na Yahya-Paşinata Camiya Vo Skopje", *Natsionalen Muzei Na Makedoniya*, Skopje.

Kumbaracı Bogoeviç, Lidiya (2000). "Portalot Na Yahya-Paşinata Camiya Vo Skopje", *Arhitekturata Na Poçvata Na Makedoniya, Kniga: 9*, Skopje.

Mehmed Süreyya (1996). *Sicill-i Osmanî*, 5, İstanbul.

Özer, Mustafa (2006). *Üsküp'te Türk Mimarisi (XIV-XIX. Yüzyıl)*. Ankara.

Tunçel, Gül (2010). "Üsküp Yahya Paşa Camii Haziresindeki Mezartaşları", *DTCFD*, sayı 50, Ankara, s. 243-263.

Turan, Ömer – İbrahimgil, Mehmet Z. (1999). *Balkanlarda Türk Mimarî Eserlerinden Örnekler*. Ankara.

Yahya Paşa'nın Üsküp'teki Vakıfları

EKLER

Ek 1. Tablo 2: Yahya Paşa Vakfı Görevlileri

Görevli Adı	Günlük ücreti	Ek Geliri	Özelliği
Mütevelli	20 akça	Üsküp ve Filibe'deki köylerin gelirlerinin tamamı	Oğulları ve onların neslinden gelen oğulları
Nâzır	2 akça		Üsküp Kadısı
Hatib	7 akça	İmarette pişen yemekten her öğün vakti et, iki ekme ve aş verile, kandil ve Ramazanda ilave yemek verile	Âlim, salih, fıkıh konularını iyi bilen ve Hanefi mezhebinde olması
İmam	6 akça	İmarette pişen yemekten her öğün vakti et, iki ekme ve aş verile, kandil ve Ramazanda ilave yemek verile	Beş vakit namazı, teravih namazı kıldırması, Hanefi mezhebinde olması
Müezzin / 2 kişi	4'er akça	İmarette pişen yemekten her öğün vakti et, iki ekme ve aş verile, kandil ve Ramazanda ilave yemek verile	Beş vakit ezan ve Cuma günleri nöbetle sala okumak, kamet okumak
Müezzin-i Sâlâ / 2 kişi	1'er akça	-	Güzel sesli olup diğer müezzinlerle birlikte Cuma salası vere, diğerlerine yardımcı ola
Hafız - Devirhan / 5 kişi, biri ser-mahfil	1,5'ar akça Ser-mahfile 4 akça	-	Cuma'dan önce namaza kadar Kuran okumaları,
Muarrif	2 akça	-	Cuma namazından sonra Hz. Peygambere ve vâkifa dua etmesi
Hafız	2 akça	-	İkindi namazından sonra aşır okuyup Hz. Peygambere ve vâkifa dua etmesi
Cüzhan/10 nefer Biris-i reis-i hafız	Reis 2 akça Hafızlar 1 akça	-	Yahya Paşa'nın kabrinde Cuma günü hariç ikindiden sonra birer cüz okunması, hatim yapılması ve reisin Hz. Peygambere ve vâkifa dua etmesi
Namazcı / 2 kişi	2'şer akça	İmarette pişen yemekten her öğün vakti et, iki ekme ve aş verile, kandil ve Ramazanda ilave yemek verile	Salih kimseler olup her gün 20'şer rekât nafil namaz kılıp vâkıfın ruhuna hediye etmesi
Türbedar	2 akça	İmarette pişen yemekten her öğün vakti et, iki ekme ve aş verile, kandil ve Ramazanda ilave yemek verile	Salih kimse olup cüzhanlar için türbe kapısını açıp, cüzleri verip okunduktan sonra sandığa koyması, türbeyi temiz tutması
Kayyum	2 akça	İmarette pişen yemekten her öğün vakti et, iki ekme ve aş verile, kandil ve Ramazanda ilave yemek verile	Salih kimse olup imareti ve mescitlerin kapsısı açıp kapatması ve temiz tutması.
Çeragî	2 akça	İmarette pişen yemekten her öğün vakti et, iki ekme ve aş verile, kandil ve Ramazanda ilave yemek verile	İmarette ve camide kandillerin zamanında yakılması ve hizmette daim olması

Mehmet İnbaşı

Muallim	5 akça	İmarette pişen yemekten her öğün vakti et, iki ekmek ve aş verile, kandil ve Ramazanda ilave yemek verile	Salih kimse olup fakirlerin ve gariplerin çocuklarına kuran-ı kerim, hat, lügat, fıkıh okutmak. Öğrencilerin 20'den fazla olması
Halife	2 akça	İmarette pişen yemekten her öğün vakti et, iki ekmek ve aş verile, kandil ve Ramazanda ilave yemek verile	Muallime yardımcı olup, öğrencilere ders tekrarı yaptırmak, mektepteki herkesin her gün Hz. Peygamber ve vâkıf için dua etmeleri
Kâtip	4 akça	İmarette pişen yemekten her öğün vakti et, iki ekmek ve aş verile, kandil ve Ramazanda ilave yemek verile	Hesap bilen vakıf ve imaretin her türlü işlerini kaydedip her yıl mühürleyip mütevelliyeye vere
Câbi / 5 kişi	4'er akça	-	Vakıf gelirlerini eksiksiz toplayıp mütevelliyeye vereler. Üsküp, İzmit, Sofya, İstanbul, Filibe'de birer câbi ola.
Şeyh	5 akça	İmarette pişen yemekten her öğün vakti et, iki ekmek ve aş verile, kandil ve Ramazanda ilave yemek verile	İmarette pişen yemeğe nezaret edip, misafirlere güler yüzle yemek verip imaretin temiz olmasını sağlایa
Vekilharç	3 akça	İmarette pişen yemekten her öğün vakti et, iki ekmek ve aş verile, kandil ve Ramazanda ilave yemek verile	Emin kimse olup alış verişte dikkatli olması, her zaman aynı kişiden almaması, tamir işlerini de yürütmesi.
Kilerci – Ambarcı	3 akça	İmarette pişen yemekten her öğün vakti et, iki ekmek ve aş verile, kandil ve Ramazanda ilave yemek verile	İmaret için alınanları ölçü ile alıp vermesi, bunları kâtime kaydettirmesi
Aşçı	4 akça	İmarette pişen yemekten her öğün vakti et, iki ekmek ve aş verile, kandil ve Ramazanda ilave yemek verile	Vakfiyede belirtilen özellikte lezzetli yemek pişirmesi
Şakirt / 2 kişi	1'er akça	İmarette pişen yemekten her öğün vakti et, iki ekmek ve aş verile, kandil ve Ramazanda ilave yemek verile	Yemek yapılmasında aşçıya ve mutfağın temizlenmesinde yardımcı olmak
Ekmekçi	4 akça	İmarette pişen yemekten her öğün vakti et, iki ekmek ve aş verile, kandil ve Ramazanda ilave yemek verile	Ekmekği pak ve lezzetli pişirip iyi un kullanması
Ekmekçi şakirdi	1 akça	İmarette pişen yemekten her öğün vakti et, iki ekmek ve aş verile, kandil ve Ramazanda ilave yemek verile	Ekmekçiye yardımcı olup, fakirlere yemek götürülmesini sağlایak
Nakib	3 akça	İmarette pişen yemekten her öğün vakti et, iki ekmek ve aş verile, kandil ve Ramazanda ilave yemek verile	Fakirler için pişen yemeği dağıtmak
Çanakçı	1 akça	İmarette pişen yemekten her öğün vakti et, iki ekmek ve aş verile, kandil ve Ramazanda ilave yemek verile	Fakirlere yemek götürmek

Yahya Paşa'nın Üsküp'teki Vakıfları

Buğday döğücü	1,5 akça	İmarette pişen yemekten her öğün vakti et, iki ekme ve aş verile, kandil ve Ramazanda ilave yemek verile	Çorba için gerekli buğdayı temizlemesi
Bevvab	2,5 akça	İmarette pişen yemekten her öğün vakti et, iki ekme ve aş verile, kandil ve Ramazanda ilave yemek verile	İmaretin ve ahırın kapılarını açıp kapatmak, misafirlerin hayvanlarına bakmak ve ahırını temizlemek
Farraş	2 akça	İmarette pişen yemekten her öğün vakti et, iki ekme ve aş verile, kandil ve Ramazanda ilave yemek verile	Güler yüzlü olup misafirlere hizmet ede, odaları ve imareti temizleye
Farraş	1 akça	İmarette pişen yemekten her öğün vakti et, iki ekme ve aş verile, kandil ve Ramazanda ilave yemek verile	İmaretin tuvaletlerini temizleye
Meremmetçi	1 akça	İmarette pişen yemekten her öğün vakti et, iki ekme ve aş verile, kandil ve Ramazanda ilave yemek verile	Usta ve sanatında maharetli kişi olup tamir olacak yerleri tamir etme
Su yolcu	1 akça	İmarette pişen yemekten her öğün vakti et, iki ekme ve aş verile, kandil ve Ramazanda ilave yemek verile	Mescidin ve imaretin suyollarını tamir etmek
Uncu	2,5 akça	-	Buğdayı ayıklayıp, değirmene götürüp un edip, kilere teslim ede
Toplam 56 görevli			

Ek 2. Yahya Paşa ibn Abdülhâye Vakfiyesi (VGMA Defter 629, sayfa 415, sıra 332)

Ek 3. Fotoğraflar

Fotoğraf 1. Yahya Paşa Camii (M. İnbaşı arşivi, 2014)

Fotoğraf 2. Yahya Paşa Camii (M. İnbaşı arşivi, 2014)

Fotoğraf 3.Yahya Paşa Camii (M. İnbaşı arşivi, 2014)

Fotoğraf 4.Yahya Paşa Camii Bahçesi (türbe kalıntıları) (M. İnbaşı arşivi, 2014)